

Θανάσης Μανιφάβας,

ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΜΙΑ
ΧΑΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Δη.Πε.Θε. ΑΓΡΙΝΙΟΥ

Θανάσης Μανιφάβας

μικρές ιστορίες
για μια
χαμένη όραση

Δη.Πε.Θε. ΑΓΡΙΝΙΟΥ

Η εικονογράφιση του βιβλίου έγινε από τον Δημήτρη Δήμα. Τα 25 ζωγραφικά έργα είναι πρωτότυπα και φιλοτεχνημένα στο χέρι με μικτή τεχνική. Συνδυασμός στίτσων από πενάκια σινικής μελάνης και χρώματα ακουαρέλας πάνω σε κινέζικο βαμβακερό χειροποίητο χαρτί διαστάσεων 11,5x16,5 εκ.

Το εξώφυλλο και οπισθόφυλλο δημιουργήθηκαν από πρεσσαρισμένα φύλλα του δάσους που οξειδώθηκαν πάνω σε χειροποίητο κινέζικο βαμβακερό χαρτί. (Αποτυπώσεις του δάσους) 2021

© Θανάσης Μανιφάβας

ISBN: 978-960-86633-4-3

Αφιερώνεται
στις ανώνυμες
το αθόρυβο διάβα
πάνω στη γη

«ανοίξαμε τον κόρφο μας
έλα να μπεις έλα να πιείς
από τον πόθο μας»

Γ. Σεφέρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Δημάρχου Αγρινίου	9
Εισαγωγή	11
Αντί προλόγου	15
Το δώρο της γιαγιάς	18
Πενθώ τα δέντρα	22
Η... φόνισσα	25
Μαχαίρι για άντρες	29
Δάσκαλος φλογέρας	32
Θα σωπάσουμε μαζί	37
Ο φόβος της ομορφιάς	40
Φιλιόντουσαν οι ψυχές μας	43
Ο τελευταίος μυλωνάς	46
Σε φιλοξένησαν τα μάτια μου	50
Χαϊδεύω τη λύρα του	53
Τα νεύρα της πέτρας	56
Αν δε φύτεψες ουτ' ένα δέντρο	59
Ποιος θα με συνοδεύει;	63
Μη ψηλώσεις άλλο	66
Έμπορος θανάτου	69
Οι δυο παλληκαράδες	72
Δε νήστεψαν τη παραμονή	77
Δε μού αντιστέκεται κανένας	82
Οι δώθε και οι και οι κείθε	86
Μάθημα αξιοπρέπειας	90
Ο ρεματιανός	94
Ας κλέβουμε	97
Αποκρίθηκε αυτός που έχει	100

Η ζωή μας είναι δεμένη με αφηγήσεις και ακούσματα χρόνων σε ένα ταξίδι στα ύψη και τα βάθη της λαϊκής ψυχής.

Μικρές ιστορίες ανθρώπων, νέων και ηλικιωμένων, ανδρών και γυναικών, πλούσιων και φτωχών.

Οι μικροί ήρωες της καθημερινότητας, όλοι μαζί, σε ένα διάλογο που αναδεικνύει τη διαχρονική ομορφιά της λαϊκής φαντασίας.

Αυτός ο πλούτος ξεδιπλώνεται στο βιβλίο του Θανάση Μανιφάβα «μικρές ιστορίες για μια χαμένη ώραση».

Το Δη.Πε.Θε Αग्रινίου τολμά και συνεχίζει την εκδοτική του πορεία αποδεικνύοντας ότι παραμένει ζωντανό κύτταρο πολιτισμού. Επιβεβαιώνει με τις πρωτοβουλίες του ότι η τέχνη, είναι καρπός της ελεύθερης ανθρώπινης φύσης.

Γιώργος Παπαναστασίου
Δήμαρχος Αग्रινίου

Εισαγωγή

«Είναι καιρός να πούμε
τα λιγοστά μας λόγια,
γιατί η ψυχή μας αύριο
κάνει πανιά»

Γ. Σεφέρης

Αυτή είναι η σκέψη που πρυτάνευσε μέσα μου, όταν αποφάσισα να προβώ στη συγκέντρωση και έκδοση των «μικρών ιστοριών». Ταυτόχρονα το θεωρώ οφειλόμενο χρέος στους ήρωες των ιστοριών, οι οποίοι υπήρξαν για μένα οι σπουδαιότεροι δάσκαλοι και με βοήθησαν να αντιληφθώ το μεγαλείο της λαϊκής ψυχής.

*****

Μετά την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού και τη δημιουργία κράτους (1830) ήταν πραγματική η ανάγκη εισαγωγής της μηχανής στον τρόπο παραγωγής (άρα και στον τρόπο σκέψης), ήταν πραγμα-

τική η ανάγκη απαλλαγής από τα κατάλοιπα μιας Ανατολικού τύπου Φεουδαρχίας, ήταν πραγματική η ανάγκη εκσυγχρονισμού της ζωής και προσαρμογής στα Δυτικοευρωπαϊκά δεδομένα.

Στην προσπάθεια αυτή όμως χάθηκε η αρετή του μέτρου και οι Φραγκολεβαντίνοι που μας κυβέρνησαν, βασιλικότεροι του βασιλέως, αποδύθηκαν σε έναν αγώνα απομάκρυνσης και αποκοπής του Έλληνα από το παρελθόν του και στη συνέχεια σε ένα αγώνα κατασπίλωσης και διασυρμού της παράδοσης, του λαϊκού πολιτισμού και των αξιών που εξέθρεψε ο τόπος. Κάθε τι Ελληνικό απαξιώθηκε και χλευάστηκε· στη συνείδηση του Έλληνα, ο σεβασμός στην παράδοση ταυτίστηκε με την υπανάπτυξη και την οπισθοδρόμηση, η ολοκληρωτική και άκριτη απόρριψή της και υιοθέτηση Δυτικοευρωπαϊκών προτύπων ταυτίστηκε με την οικονομική ανάπτυξη και την πρόοδο. Οι Έλληνες έφθασαν στο σημείο να ντρέπονται για την παράδοση και το παρελθόν τους. Η λαϊκή τέχνη, η γνησιότερη έκφραση του λαϊκού πολιτισμού, περιφρονείται, υποχωρεί συνεχώς και χάνεται ή στην καλύτερη (;) περίπτωση ενσωματώνεται στο αστικό σύστημα και εκχυδαΐζεται ως τουριστική βιομηχανία, η οποία αποτελεί διασυρμό και της τέχνης και του πολιτισμού.

Ο αστικός πολιτισμός δεν ανέχεται την ιδιαιτε-

5
ή
-
3
-
Ε
-
κ
-
-
ι
3
3
-
1
1

ρότητα, ευνοεί και προωθεί την ομοιομορφία και την ισοπέδωση· αντίθετα ο λαϊκός υπερασπίζεται το δικαίωμα όλων στην ιδιαιτερότητα.

Οι έννοιες φιλότιμο, λεβεντιά, ευαισθησία, αξιοπρέπεια... ξεχάστηκαν ή θυσιάστηκαν στο βωμό της χρησιμοθηρίας και της αστικής βαρβαρότητας. Ο Ελληνικός λαός όμως, ίσως επειδή αντλεί από πολιτιστικά κοιτάσματα τριών τουλάχιστον χιλιετιών, διαθέτει μεγάλα αποθέματα αντίστασης. Έτσι οι έννοιες αυτές, ακολουθώντας παράξενες υπόγειες διαδρομές, παραμένουν ζωντανές σε κάποιες ψυχές. Ίσως τα σπουδαιότερα τα κουβαλάμε, δεν τα διδασκόμαστε.

Στις «μικρές ιστορίες» ξεδιπλώνεται ανάγλυφα η λαϊκή ψυχή, όπως αυτή αναδειχεται ανόθευτα και αυθόρμητα στις απλές στιγμές της καθημερινότητας, της δουλειάς, του γλεντιού, της θλίψης...

Από τους ήρωες των ιστοριών, άλλοι ζούσαν στο φυσικό περιβάλλον, άλλοι σε αστικό. Οι περισσότεροι ήταν αγράμματοι (όχι απαίδευτοι). Ήταν οι τελευταίοι πρεσβευτές ενός κόσμου που έπαψε να υπάρχει, γιατί οι κατοπινές γενιές έχουν κόψει κάθε επικοινωνία με το ποτάμι της παράδοσης.

Με την ελπίδα οι «Μικρές Ιστορίες» ν' αποτελέσουν και για τον αναγνώστη ασκήσεις ευαισθησίας και ευκαιρίες γαλβανισμού της ψυχής.

αντί προλόγου

Μια μέρα οι μαθητές τού ραβίνου Νάχμαν τού παραπονέθηκαν:

- Αγαπημένε ραβί, γιατί δεν μιλάς κι εσύ όπως ο ραβίνος Ζαδίκ, ν' αραδιάζεις μεγάλες ιδέες, να οικοδομείς μεγάλες θεωρίες, να σε ακούν συνεπαρμένοι, με ανοιχτό στόμα οι άνθρωποι; Μόνο μιλάς με λόγια απλοϊκά, σαν τις γριές γιαγιάδες και les παραμύθια;

Ο αγαθός ραβίνος χαμογέλασε, έκανε κάμποση ώρα ν' αποκριθεί, τέλος άνοιξε το στόμα:

- Μια μέρα, είπε, οι Τσουκνίδες ρώτησαν την Τριανταφυλλιά: «Κυρά-Τριανταφυλλιά, δε μας μαθαίνεις κι εμάς το μυστικό; Πώς φτιάχνεις το Τριαντάφυλλο;»

- Κι η Τριανταφυλλιά αποκρίθηκε: «Πολύ απλό το μυστικό μου, αδελφές μου Τσουκνίδες: «Ολάκερο το χειμώνα δουλεύω με υπομονή, μ' εμπιστοσύνη, με αγάπη το χώμα κι ένα μονάχα έχω στο νο μου, το Τριαντάφυλλο. Αυτό είναι το μυστικό μου, αδελφές μου Τσουκνίδες».

- Δάσκαλε, έκαναν, οι μαθητές, δεν καταλάβαμε.

- Όταν έχω μια ιδέα, τη δουλεύω καιρό πολύ, αμί-
λητα, με υπομονή, μ' εμπιστοσύνη, με αγάπη κι όταν
ανοίγω το στόμα η ιδέα γίνεται παραμύθι.

Γέλασε πάλι.

«Εμείς οι Άνθρωποι το λέμε παραμύθι είπε· η
Τριανταφυλλιά το λέει Τριαντάφυλλο».

N. Καζαντζάκης

"Το δώρο της γαλαρίας"

Το δώρο της γιαγιάς

Στα φοιτητικά μου χρόνια στην Αθήνα, η Αθηνά αποτελούσε το συνδετικό κρίκο και το επίκεντρο της παρέας. Εκτός των άλλων η Αθηνά διέθετε ευρύχωρο σπίτι και μεγάλη καρδιά, που χωρούσαν όλοι. Με τον καιρό τα μέλη της παρέας αποχτήσαμε τη συνήθεια να συναντιόμαστε κάθε Σάββατο απόγευμα στο σπίτι της Αθηνάς.

Ένα Σάββατο η Αθηνά μας είπε ότι η γιαγιά της είχε εκφράσει την επιθυμία να έρθει στην παρέα μας. Αυτό βέβαια δεν το θέλαμε, αλλά δε μπορούσαμε και να αρνηθούμε. Με βαριά καρδιά, λοιπόν, συμφωνήσαμε. Μας δυσκόλευε ιδιαίτερα το γεγονός ότι η γιαγιά ήταν κωφάλαλη.

Μεταφέραμε μια βολική πολυθρόνα από το σαλόνι στο δωμάτιο της Αθηνάς και σε λίγο ήρθε και η γιαγιά.

Μας χαιρέτησε με μια κίνηση του χεριού της, μάς κοίταξε έναν έναν και κάθισε στην πολυθρόνα. Η Αθηνά ζήτησε συγγνώμη γιατί η γιαγιά φόραγε την ποδιά της.

- Παιδιά, η γιαγιά έχει κόλλημα με την ποδιά της

δουλειές πια δεν μπορεί να κάνει, αλλά το πρώτο πράγμα που κάνει το πρωί είναι να φορέσει την ποδιά της και τη βγάζει όταν πάει για ύπνο. Τώρα προσπάθησα να της τη βγάλω, αλλά δε μ' άφησε. Βέβαια, συνέχισε, η ποδιά τη βολεύει, γιατί έχει τσέπες· στη μια τσέπη έχει πράγματα που χρειάζεται συνέχεια και στην άλλη χαρτάκια και μολύβι για να μάς γράφει τί θέλει. Το μολύβι μας το 'χουμε δεμένο με την κορδέλα που βλέπετε για να μη το χάνουμε.

Η παρουσία της ήταν πολύ διακριτική και δεν τη νοιώσαμε σαν ξένο σώμα προς την παρέα. Εμείς κουβεντιάζαμε, λέγαμε ανέκδοτα, γελούσαμε...

Η γιαγιά παρακολουθούσε την έκφραση τού προσώπου μας και τις κινήσεις τών χεριών για να μαντέψει από κει κάποια πράγματα και ίσως για να έχει μια ψευδαίσθηση συμμετοχής.

Κάποια στιγμή κάθισα ακριβώς απέναντί της και αξιοποιώντας μια ολιγόλεπτη παράξενη σιωπή βάλθηκα να παρατηρώ την έκφραση τού προσώπου της και τα χέρια της, που βρίσκονταν σε διαρκή κίνηση. Απ' αυτά προσπάθησα να μαντέψω την ιστορία της και την προσωπική της διαδρομή... Γρήγορα όμως εγκατέλειψα την προσπάθεια...

Δεν ξέρω γιατί, η παρουσία της διαπότισε την ατμόσφαιρα με μια γλυκιά μελαγχολία και μια παράξενη αίσθηση πίκρας και ανανταπόδοτης τρυφε-

ρότητας.... Ίσως και γι' αυτό, όταν πρότεινα να συμβάλουμε όλοι για ν' αγοράσουμε ένα συμβολικό δωράκι για τη γιαγιά, όλοι το δέχτηκαν πρόθυμα.

Η Αθηνά έγραψε σ' ένα χαρτί για την απόφασή μας και το έδειξε στη γιαγιά της. Το πρόσωπο της γριούλας έλαμψε από χαρά. Σε λίγο όμως κάποιος θυμήθηκε ότι ήταν Σάββατο και τα μαγαζιά ήταν κλειστά. Η γιαγιά, μόλις η Αθηνά της ανακοίνωσε γραπτά το ναυάγιο του σχεδίου μας, απογοητεύτηκε.

Τότε εγώ πρότεινα, μια και απέτυχε το αρχικό μας σχέδιο, να της απαγγείλω ένα ποίημά μου. Η Αθηνά την ενημέρωσε πάλι για το καινούριο μας σχέδιο. Σας μεταφέρω την απάντηση της γιαγιάς αυτολεξεί, απαλλάσσοντάς την μονάχα από τη χαριτωμένη της ανορθογραφία.

«Μια στιγμή να βάλω τα καλά μου και να πω στην Αθηνά να με χτενίσει».

x
ó
ή
ς
ς
ν
ε
-
ó
ι
ς
ς
-
ó

Πενθώ τα δέντρα

Ένα Αυγουστιάτικο απόγευμα ο Μιχάλης, επιστρέφοντας από την καθημερινή πολύωρη βόλτα του στο δάσος, έμεινε για λίγο στο καφενείο του χωριού. Ο καφετζής, παρατηρητικότατος, πρόσεξε αμέσως ότι ο Μιχάλης στο γυμνό του μπράτσο φορούσε ένα πράσινο περιβραχιόνιο καμωμένο από φλούδα δέντρου.

- Αυτό τί είναι Μιχάλη; είπες δείχνοντας το.

- Πένθος, απάντησε ο Μιχάλης.

- Και ποιόν πενθείς, μωρέ; συγγενή κανέναν δεν έχεις, μόνος σου είσαι στον κόσμο, ποιόν διάολο πενθείς;

- Πενθώ τα δέντρα που καίγονται σε όλη την Ελλάδα.

Ο καφετζής γέλασε σε μια υποκριτική προσπάθεια επίδειξης ανέξοδης κατανόησης: το γέλιο του όμως έκρυβε και την έπαρση τού ανθρώπου που έχει συναίσθηση τής οικονομικής, άρα και τής κοινωνικής, υπεροχής του.

Ο Μιχάλης ήταν ο τρελός του χωριού. Ζούσε μόνος του με μια αξιοθαύμαστη ολιγάρχεια. Καλλιερ-

γούσε ένα μικρό χωράφι κι ένα κήπο και είχε αγελάδες και κότες. Τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο του τον περνούσε στο δάσος,μίλαγε με τα δένδρα: μάλιστα, κάποιοι ορκίζονταν ότι τον είχαν δει πολλές φορές να βάζει το αυτί του στον κορμό τών δένδρων για να ακούσει την απάντηση.

Εντυπωσιασμένος από όλα αυτά, πρότεινα στον φίλο μου να κάνουμε μια επίσκεψη στο σπίτι τού Μιχάλη, κι εκείνος δεν αρνήθηκε.

- «Η καλύτερη ώρα -μού είπε- είναι το πρωί, γιατί θα τον πετύχουμε σίγουρα στο σπίτι, αφού το πρωί πρέπει να φροντίζει τα ζωντανά του».

Την άλλη μέρα εγώ κι ο φίλος μου επισκεφτήκαμε τον Μιχάλη στο σπίτι του. Όταν φθάσαμε, ο Μιχάλης ήταν στην αυλή και τάιζε τις κότες. Μόλις μάς είδε, μάς χαμογέλασε και μας έγνεψε να μπούμε. Πλησιάσαμε και διαπιστώσαμε ότι ο Μιχάλης, σκυμμένος, τάιζε μια κότα με τη χούφτα του.

- Αυτήν, Μιχάλη, ρώτησε ο σύντροφός μου, γιατί την ταΐζεις στη χούφτα;

- Χτύπησε προχθές μ' ένα αγκάθι και τυφλώθηκε, απάντησε ο Μιχάλης συνεχίζοντας να την ταΐζει.

- Και γιατί δεν τη σφάζεις; ρώτησε ο σύντροφός μου.

Θυμάμαι ακόμα την έκπληξη στο πρόσωπο του Μιχάλη.

- Γιατί, άμα τη σφάξω, θα βλέπει;

Η... φόνισσα

Στο παλιό Κρητικό στέκι, υπήρχαν μόνο δυο γεροντάκια. Μόλις κάθισα σ' ένα τραπέζι, ο ένας γέροντας απευθύνθηκε στον ταβερνιάρη:

- Κέρασε το παλικάρι ένα κρασί.

Ξέροντας τις συνήθειες των Κρητικών πήρα το ποτήρι μου και πήγα στο τραπέζι του. Σε λίγο κουβεντιάζαμε σαν να ήμασταν παλιοί γνώριμοι.

Σε πολύ αραιά διαστήματα έμπαιναν θαμώνες κι ο σύντροφός μου πρόθυμα τους κερνούσε. Σε μια στιγμή μπήκε ένας γέροντας, τον οποίο δεν προσφέρθηκε να κεράσει. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά και απόστρεψε το πρόσωπό του με σημασία.

- Αυτόν, ρώτησα εγώ, γιατί δεν τον κερνάς;

- Αυτός, απάντησε, είναι εχθρός μου, είμαστε από το ίδιο χωριό, αλλά είναι ο μεγαλύτερος εχθρός μου.

Στη συνέχεια μου αφηγήθηκε μια ιστορία για μια βεντέτα που χώριζε τις δύο οικογένειες για πενήντα χρόνια, μια βεντέτα που στοίχισε δυο νεκρούς σε κάθε σόι.

Έκρινα μάταιη κάθε προσπάθεια να κατασιγάσω

το πάθος στην ψυχή ενός Κρητικού· αυτό είναι αδύνατον. Κρητικός σημαίνει πάθος. Έτσι αρκέστηκα να ακούω.

- Αυτός, συνέχισε, είναι ο μεγαλύτερος εχθρός μου και του έχω δώσει τη βαρύτερη κατάρα.

Ήξερα πως η προσευχή και η κατάρα καταγράφουν με ανάγλυφο τρόπο την ανθρώπινη ψυχή. Η έμφυτη, λοιπόν, περιέργειά μου τροφοδοτημένη από τη φιλολογική μου ιδιότητα, κεντρίστηκε ιδιαίτερα και ρώτησα:

- Και τι κατάρα τού 'δωσες;

- Τον καταράστηκα, όσο ζει, να πίνει μόνος του και να πεθάνει μόνος του.

Στο άκουσμα τής κατάρας πάγωσα... Και σώπασα για πολύ ώρα... Πιθανόν ο συνομιλητής μου ερμήνευσε τη σιωπή μου ως αδυναμία κατανόησης τής κτάρας του, και πρόσθεσε:

- Για να σε βοηθήσω να καταλάβεις· όσο ζει κανείς, οι στιγμές που πίνει είναι οι πιό ευχάριστες. Εγώ, δηλαδή, τον καταράστηκα να πίνει πάντα μόνος του, δηλαδή, τού δηλητηρίασα όλες τις ωραίες στιγμές τής ζωής του.

- Και το δεύτερο, τον καταράστηκα να πεθάνει μόνος του. Ο θάνατος, να ξέρεις, είναι κορυφαία στιγμή. Αν αυτή η φόνισσα, η Μοναξιά σε συνοδεύει και την τελευταία στιγμή, κάνεις τον απολογισμό σου και λες: «Ήρθα στη ζωή έχοντας απαραίτητη

ιύ- συνοδεύει τη μάνα μου· έζησα όμως τόσο ανάξια που
κα τώρα δεν βρίσκεται ένας άνθρωπος να μού κλείσει
τα μάτια».

ός Τον κοίταζα κατάπληκτος.

ά- - Φόνισσα, μικρέ, η Μοναξιά· μεγάλη Φόνισσα.
Η Και να ξέρεις, από αυτήν πεθαίνουν οι άνθρωποι,
νη όχι από τα γεράματα.
ί-

Μαχαίρι για άντρες

Ο άντρας στάθηκε για αρκετή ώρα παρατηρώντας τα μαχαίρια που υπήρχαν στην προθήκη του μαχαιροποιείου. Τέλος ξεπέρασε το δισταγμό του, άνοιξε την πόρτα και μπήκε μέσα. Ο μαγαζάτορας ανταπέδωσε το χαιρετισμό ευγενικά αλλά χωρίς τη συνηθισμένη δουλοπρέπεια των εμπόρων.

- Θέλω ένα μαχαίρι, είπε.

Ο μαγαζάτορας βάλθηκε να του δείξει όλους τους τύπους μαχαιριών που διέθετε. Ο πελάτης όμως παρέμενε ανέκφραστος, απόδειξη ότι δεν έμενε ευχαριστημένος. Όταν εξάντλησε όλη την ποικιλία μαχαιριών που διέθετε, ρώτησε:

- Τι δε σ' αρέσει; Το σχήμα, η λαβή, η κάμα, το μέγεθος;

- Να λείει ο πελάτης, εγώ θέλω μαχαίρι για άντρα.

Το πρόσωπο του μαγαζάτορα έλαμψε. Ξανακοίταξε μια φορά τον πελάτη του από πάνω ως κάτω, σαν να τον ζύγιαζε με το μάτι και τέλος αποφασιστικά έσκυψε κάτω από τον πάγκο και σε λίγο εμφάνισε ένα πραγματικά θαυμάσιο δίκικοπο μαχαίρι.

- Η λαβή του, είπε, είναι από κέρατο ζαρκαδιού και δεν το' χω για πούλημα, εσύ όμως το αξίζεις.

Στη θέα του μαχαιριού ο πελάτης ενθουσιάστηκε. Το πήρε στα χέρια του, χάιδεψε τη λαβή και είπε:

- Θα το πάρω, αλλά τύλιξέ το κάπου....

- Ασφαλώς είπε ο μαγαζάτορας.

- Μην το δει κανένα χωροφύλακας, πρόσθεσε ο πελάτης.

Η όψη του μαγαζάτορα σκοτεινίασε και στο πρόσωπό του ζωγραφίστηκε μια φοβερή απογοήτευση.

- Τότε, άστο, είπε, δεν το πουλάω και το ξανάβαλε στη θέση του.

Ο
Σ.
ΛΕ.
Ε:

Ο
Ο-
Η.
Σ-

Δάσκαλος φλογέρας

Το μάθημα φλογέρας διακόπηκε ξαφνικά και στο άνοιγμα της πόρτας πρόβαλε ένας ωραίος άντρας, γύρω στα τριάντα. Χαιρέτησε και απευθυνόμενος στο δάσκαλο είπε:

- Τι έγινε Αριστείδη, παίζεις τη φλογερίτσα σου;
Ο δάσκαλος γέλασε καλοσυνάτα.

- Αν μιλάς έτσι, γιατί περιφρονείς εμένα, το προσπερνάω, γιατί είσαι φίλος. Αν όμως περιφρονείς τη φλογέρα, αυτό είναι πρόκληση και δε θα την αφήσω αναπάντητη.

Ο νεαρός άντρας έκλεισε την πόρτα και με φανερά περιπαικτική διάθεση είπε:

- Ναι, πάρτο σαν πρόκληση.

- Τότε, είπε ο δάσκαλος, σε προκαλώ να διαγωνιστούμε, εγώ με τη φλογέρα κι εσύ με το κλαρινέτο. (αργότερα μάθαμε ότι ο απρόσκλητος επισκέπτης ήταν ένα από τα δυο - τρία καλύτερα κλαρινέτα της Ελλάδας).

- Στο αυτοκίνητο το 'χω, είπε ο νεαρός άντρας να κατέβω να το πάρω;

- Και βέβαια.

Γεμάτος αυτοπεποίθηση και έπαρση έφυγε και ύστερα από λίγο γύρισε κρατώντας το κλαρινέτο. Ενώ το έβγαζε από τη θήκη και άρχιζε να το συναρμολογεί, ρώτησε:

- Αλήθεια, Αριστείδη, πας και κανένα στοίχημα;
- Και βέβαια.

- Τα ουσικάκια της εβδομάδας;

- Καταπώς ξέρεις, μιας και είσαι φίλος, εγώ πίνω μόνο κρασί. Αν χάσω όμως, θα πληρώσω τα δικά σου, αν κερδίσω, θέλω άλλο πράμα.

- Τι πράμα;

- Να κάνουμε μια συζήτηση εδώ, μπροστά σε όλους.

- Δεκτό, είπε ο νεαρός άντρας, αλλά ποιοι θα είναι οι κριτές;

- Αφού είμαστε φίλοι, δε θα τα χαλάσουμε εγώ προτείνω να είναι οι μαθητές μου.

Εγώ άρπαξα την ευκαιρία για να τους πω ότι, σύμφωνα με την αρχαία Ελληνική μυθολογία, κάποιος βοσκός, ο Μαρσύας, προκάλεσε σε διαγωνισμό φλογέρας τη θεά Αθηνά, ο διαγωνισμός όμως είχε απαίσια κατάληξη, γιατί η Αθηνά έγδαρε το νικημένο Μαρσύα.

Στη συνέχεια κανονίστηκαν οι όροι του διαγωνισμού. Θα έπαιζε πρώτα ο νεαρός άντρας δυο σκοπούς με το κλαρινέτο και ο δάσκαλος θα προσπαθούσε να τους ξαναπαίξει με τη φλογέρα. Μετά θα

γινόταν το αντίστροφο.

Ο νεαρός άντρας έπαιξε δυο σκοπούς, τους οποίους άνετα ξανάπαιξε ο δάσκαλος με τη φλογέρα. Στη συνέχεια έπαιξε ο δάσκαλος ένα σκοπό, τον οποίο ξανάπαιξε με σχετική ευκολία ο νεαρός άντρας.

- Τώρα, είπε ο δάσκαλος, πάρε και το βαρύ πυροβολικό, ένα σκοπό από την Ήπειρο.

Η φλογέρα έβγαλε φτερά στα χέρια του. (Μιλάμε για φλογέρα χωρίς επιστόμιο, η οποία πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες αυτού του φτωχού οργάνου, ανάλογα βέβαια με τη δεξιότητα του οργανοπαίχτη).

Μόλις τελείωσε ο δάσκαλος, ο νεαρός άντρας μας επιφύλαξε μια έκπληξη. Ο μέχρι εκείνη τη στιγμή γεμάτος έπαρση, ενισχυμένη από το νεαρό της ηλικίας και από την πρώιμη είσοδό του στους ψηλότερους καλλιτεχνικούς χώρους, είπε με συστολή:

- Δάσκαλε, το μόνο που μπορώ να κάνω είναι ν' αποθέσω ευλαβικά το κλαρινέτο στα πόδια σου. Και λέγοντας αυτά έβαλε το κλαρινέτο στη θήκη και το απόθεσε στα πόδια του δασκάλου.

Εμείς ξεσπάσαμε σε χειροκροτήματα, που αποδέχτες είχαν και τους δύο.

- Κέρδισες τα ουσικάκια μιας εβδομάδας, είπε.
- Εγώ, είπε ο δάσκαλος, άλλο πράμα ζήτησα.
- Τι ζήτησες;

- Να κάνουμε μια συζήτηση εδώ, μπροστά σε όλους.

- Δε διαφωνώ και το θέμα της;

- Το θέμα είναι να εξετάσουμε μήπως πρέπει να βλέπουμε την τέχνη, άρα και τη ζωή, με άλλα μάτια και με λιγότερη έπαρση.

Στην αίθουσα έπεσε βουβαμάρα.

- Δάσκαλε, είπε ο νεαρός άντρας, η θεά Αθηνά έγδαρε το Μαρσύα, αλλά δεν ήταν φίλοι. Εσύ γιατί θέλεις να με γδάρεις και μάλιστα μπροστά σε όλους, ενώ είμαστε φίλοι;

Το γαλήνιο πρόσωπο του δασκάλου φωτίστηκε.

- Η συζήτηση έγινε, είπε.

Και το μάθημα φλογέρας(;), τελείωσε έτσι.

Θα σωπάσουμε μαζί

Φορτωμένος από τις καθημερινές μικροέγνοιες τού βιοπορισμού κατευθύνθηκα σ' ένα Κρητικό στέκι για μια ρακή.

- Η ρακή, είπε ο ταβερνιάρης, κερασμένη από το μπαρμπα-Γιάννη, ταυτόχρονα όμως μου έκλεισε το μάτι με νόημα. Πήρα το ποτήρι μου και πήγα στο τραπέζι του γέροντα, που εκείνη την ώρα ήταν ο μοναδικός θαμώνας. Σε λίγο προσποιήθηκα κάποια δουλειά και πήγα στην κουζίνα.

- Ξέρεις ποιος είναι; με ρώτησε ο ταβερνιάρης.

- Όχι, ποιός είναι;

- Είναι ο Γιάννης ο ... δάσκαλος όλων σχεδόν των σημερινών μεγάλων λυράρηδων. Κοντεύει τα εκατό, αλλά τάχει τετρακόσια. Γύρισα στο τραπέζι και βάλθηκα να τον περιεργάζομαι. Ο ταβερνιάρης τον ρωτούσε συνέχεια διάφορα για να τον κεντρίζει να μιλάει.

Σε λίγο στο στέκι μπήκε «ο Αντώνης ο...». Θαυμάσιος λυράρης, μαθητής του μπαρμπα-Γιάννη. Ο Αντώνης άνθρωπος αμίλητος και βαρύς, μόλις είδε το δάσκαλο, χαμογέλασε πλατιά κι άνοιξε την αγ-

καλιά του. Αλλά κι ο δάσκαλος, παρά τα χρόνια του, σηκώθηκε να τον υποδεχτεί όρθιος. Είχαν να συναντηθούν τουλάχιστον δυο δεκαετίες. Σε λίγη όμως μιλάγανε σα να συνέχιζαν μια κουβέντα, που την είχαν αφήσει στη μέση από την προηγούμενη μέρα. Καμιά προσπάθεια γεφύρωσης του χρόνου που είχαν να συναντηθούνε.

Ύστερα από λίγη ώρα ο Αντώνης είπε:

- Δάσκαλε, θα μου κάνεις μια χάρη;
- Ό,τι θέλεις Αντώνη.
- Θα μου παίξεις ένα αυτοσχεδιασμό στη λύρα;
- Να σου παίξω, αλλά θα' ναι καλύτερα, λέω, να με συνοδεύεις κι εσύ με λαγούτο. (Εκτός από λύρα ήξεραν και οι δύο και λαγούτο).
- Κι ίντα λογής αυτοσχεδιασμός θα' ναι αυτός, που θα παίζουνε δύο;
- Να σου πω τι θα κάνουμε: Θα πιούμε μαζί, θα μιλήσουμε μαζί, θα σωπάσουμε μαζί και τέλος θα παίξουμε μαζί...

Κι έτσι έγινε.

Ο φόβος της ομορφιάς

Η διοργάνωση ενός κύκλου μαθημάτων για την τέχνη από αξιόπιστο φορέα, συνήθως προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον. Οι διοργανωτές του φιλοδοξούσαν να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και πέτυχαν το στόχο τους στο ακέραιο. Από το βήμα, για ένα μήνα που κράτησαν τα μαθήματα, πέρασαν αξιόλογοι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, οι οποίοι με την παρουσία και τις σκέψεις τους, πλούτισαν το μέσα μας κόσμο.

Ένα από τα θέματα που συζητήθηκε αρκετές φορές ήταν και μια παραξενιά πολύ διαδεδομένη στο χώρο της τέχνης. Δηλαδή πολλοί καλλιτέχνες, που το έργο τους μαρτυράει φοβερή ευαισθησία, στην καθημερινή τους πρακτική, δείχνουν παχυδερμική αναισθησία.

Για το θέμα ακούστηκαν πολλές απόψεις, καμία όμως δε μπορούσε να εξηγήσει ικανοποιητικά την αντίφαση.

Στο τελευταίο μάθημα μας έδωσαν και ένα δίπλωμα για την παρακολούθηση, το οποίο μηχανικά έβαλα στην τσέπη μου. Στη συνέχεια κατευθύνθηκα σ' ένα Κρητικό στέκι. Οι θαμώνες λιγοστοί, το κρύο

τσουχτερό κι έτσι υποχρεωθήκαμε να στριμωχτούμε όλοι στο τζάκι και ν' αποτελέσουμε μια παρέα. Πίναμε, φιλοκουβεντιάζαμε, τραγουδάγαμε.

Ένας γέροντας, δίπλα μου, συμμετείχε στα δρώμενα, αλλά δε μίλαγε καθόλου· η στάση του με προβλημάτισε και τον ρώτησα γιατί δε μιλάει. Εκείνος απέφυγε ευγενικά να μου απαντήσει.

Η παρέα κέρδιζε έδαφος σε επικοινωνία και συνοχή, ο γέροντας όμως διατηρούσε τη σιωπή του. Από φόβο μήπως νοιώθει μόνος του, ύστερα από λίγο είπα, σηκώνοντας το ποτήρι μου:

- Στην υγεία του σιωπηλού της παρέας.

Όλοι γελάσανε, γιατί κατάλαβαν ποιον εννοούσα σήκωσαν το ποτήρι τους και ήπιαν στην υγεία του.

Ο γέροντας ανταπέδωσε την ευχή προσθέτοντας:

- Και στην υγεία όσων πίνουν μόνοι.

Δεν κρατήθηκα κι άρπαξα την ευκαιρία.

- Αλήθεια, ρώτησα, δε νοιώθεις όμορφα;

- Πολύ όμορφα, είπε.

- Τότε, γιατί δε μιλάς;

- Γιατί φοβάμαι, είπε.

- Τι φοβάσαι;

- Φοβάμαι, είπε, μήπως την ομορφιά, που νοιώθω, τη σκορπίσω σε λόγια και δεν την κάνω πράξη...

Έβγαλα απ' την τσέπη μου το δίπλωμα, που είχα πάρει το ίδιο απόγευμα, του το διάβασα και το πέταξα στο αναμμένο τζάκι.

Φιλιόντουσαν οι ψυχές μας

Πρώτος ξάδελφος ενός φίλου μου Κρητικού, χτύπησε πέφτοντας σ' ένα γκρεμό και μεταφέρθηκε για νοσηλεία στην Αθήνα. Όταν συνήλθε μετά από αρκετές μέρες, τον επισκεφτήκαμε στο νοσοκομείο. Οι περισσότερες κουβέντες του στρέφονταν γύρω από μια θεία του, της οποίας δε μπορούσε να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά. Έλεγε και ξανάλεγε:

- Δε μπορώ, ρε παιδιά, να καταλάβω τη θεία μου τη Ζαφειρούλα.

- Γιατί, ρε Μανώλη;

- Να, όσες μέρες ήμουν σε αφασία, δεν έφυγε στιγμή από δίπλα μου. Συνέχεια ένοιωθα την παρουσία της, συνέχεια κρατούσε το χέρι μου μέσα στα δικά της, σα να 'θελε να μου δώσει από τη δύναμή της.

- Ε, αδελφή του πατέρα σου είναι, είπε ο φίλος μου. Αργότερα έμαθα ότι η γυναίκα δεν είχε παιδιά και είχε εκδηλώσει ζωηρό ενδιαφέρον να τον υιοθετήσει.

- Η θεία μου η Ζαφειρούλα, η στολισμένη και γεμάτη αρώματα, εμένα τον αγριομούτσουνο και κα-

κοθώρητο, που είμαι βοσκός στα όρη; Δε μπορούσα να το καταλάβω. Αλλά κι όταν συνήρθα, μ' έπαιρνε στα γόνατά της, με κανάκευε και με φιλούσε σα να 'μωνα παιδάκι. Δε μπορούσα να βγάλω άκρη τελικά θαρρώ πως κατάλαβα.

- Τι κατάλαβες Μανώλη;

- Δεν κανάκευε ούτε φιλούσε, η θεία μου η Ζαφειρούλα, η στολισμένη και γεμάτη αρώματα εμένα τον αγριομούτσουνο και κακοθώρητο, που κατέβηκα από τα όρη. Φιλιόντουσαν οι ψυχές μας.

α
ε
α
:-
:-
α
:-

KAPTA

Ο τελευταίος μυλωνάς

Σε μια περιήγησή μου στον ορεινό Βάλτο, ο συνοδός μου, μόλις φτάσαμε στη κορυφή ενός λόφου, σταμάτησε για να θαυμάσουμε τη θέα. Στα πόδια μας απλώνονταν μια γραφικότητα ποταμιά.

- Βλέπεις στο βάθος εκείνα τα χαλάσματα; είπε δείχνοντας με το χέρι του.

Κοίταξα προς την κατεύθυνση που μου έδειχνε και διέκρινα τα χαλάσματα ενός νερόμυλου, που από μακριά μαρτύραγε εγκατάλειψη.

- Αυτός ο μύλος, συνέχισε, είναι στοιχειωμένος. Έχουν να πουν πως τα βράδια αερικά χορεύουν στα χαλάσματα.

Από φόβο μήπως αρχίσει καμιά από κείνες τις αφελείς ιστορίες για φαντάσματα, δεν έδωσα σημασία. Εκείνος όμως συνέχισε απτόητος.

- Σ' αυτόν το μύλο ο τελευταίος μυλωνάς έσφαξε τη γυναίκα του.

- Γιατί, είπα εγώ, τον απατούσε; Ήξερα πως η παράδοση θέλει τις γυναίκες των μυλωνάδων να μη διαθέτουν τη συζυγική πίστη της Ομηρικής Πηνελόπτης.

- Ναι, πρόσθεσε, αλλά πώς κατάλαβε ότι τον απατούσε;

- Πιστεύω, είπα με κάποιο σαρκασμό, ότι ένας τρόπος υπάρχει.

- Όχι, είπε ο συνοδός μου· ο μυλωνάς ζούσε σ' αυτόν το μύλο με τη γυναίκα του και τις τρεις κόρες τους. Μια Κυριακή θα 'ρχότανε παπάς να λειτουργήσει το εκκλησάκι που είναι απέναντι. Οι κόρες του μυλωνά αποφάσισαν να πάνε να λειτουργήσουν και να μεταλάβουν. Το Σάββατο το βράδυ όμως, έριξε μια φοβερή νεροποντή και το ποτάμι φούσκωσε και κατέβασε. Τα κορίτσια στενοχωριόντουσαν, γιατί θα έχαναν την εκκλησία. Τότε ο πατέρας τους προσφέρθηκε να τις περάσει αυτός από το ποτάμι, στον ώμο του.

Έτσι κι έγινε. Βρήκαν ένα σημείο που το ποτάμι πλάταινε αρκετά, άρα το βάθος του ήταν μικρό, έπαιρνε μία μία τις κοπέλες στον ώμο του και τις πέρασε απέναντι.

Υπομονετικά τις περίμενε να γυρίσουν από την εκκλησία και με τον ίδιο τρόπο ξαναπέρασαν το ποτάμι.

Η αφήγηση είχε αρχίσει να κεντρίζει την περιέργειά μου.

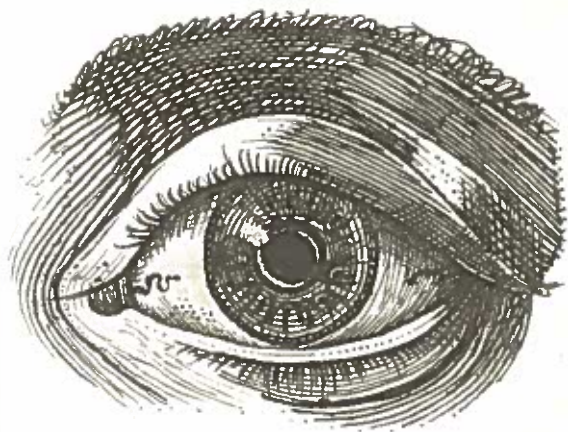
- Και μετά; ρώτησα.

- Μετά γύρισε στο μύλο και έσφαξε τη γυναίκα του, γιατί κατάλαβε ότι τον απατούσε.

- Και πώς το κατάλαβε;

- Εδώ σε θέλω· καταπώς είπε ο ίδιος, όταν πήρε στον ώμο του τη δεύτερη κόρη, όχι την πρώτη ή την τρίτη, την ένοιωσε σα γυναίκα κι έβγαλε το συμπέρασμα ότι δεν ήταν από τη σάρκα του.

Σε φιλοξένησαν τα μάτια μου

Ένα καλοκαίρι των φοιτητικών μου χρόνων, αποφάσισα να επισκεφθώ τη γενέτειρά μου (ορεινό Βάλτο), σε μια προσπάθεια να ξανασυνδεθώ με τις ρίζες μου, μετά από δεκαετή απουσία.

Ανάμεσα στους άλλους ήθελα να δω και μια θεία μου, η οποία όμως τα καλοκαίρια, ακολουθώντας τις βλάχικες συνήθειες, με την οικογένειά της και το κοπάδι της ανέβαινε στο βουνό. Η κοπιαστική πορεία δε με αποθάρρυνε και έμεινα μαζί της τρεις μέρες. Οι δυνατότητες φιλοξενίας (από υλική άποψη) ήταν ασφυκτικά περιορισμένες: ψωμί, που ζύμωνε μονάχη της, τυρί, γάλα και ντομάτες από ένα μικρό κήπο.

Το πρώτο που πρόσεξα, όταν έφτασα, ήταν ο χώρος μπροστά και γύρω από την καλύβα. Όλα άστραφταν από καθαριότητα, όλα σε τάξη. Μπροστά στην καλύβα, κάτω από δύο έλατα υπήρχαν ξύλινοι πάγκοι και τραπεζάκια απλά, λειτουργικά και όμορφα. Τίποτα δεν ήταν παράταιρο, ξένο προς το περιβάλλον. Ακόμη και δύο τεράστιους βράχους ριζωμένους στο χώμα, που υπήρχαν μπροστά στην

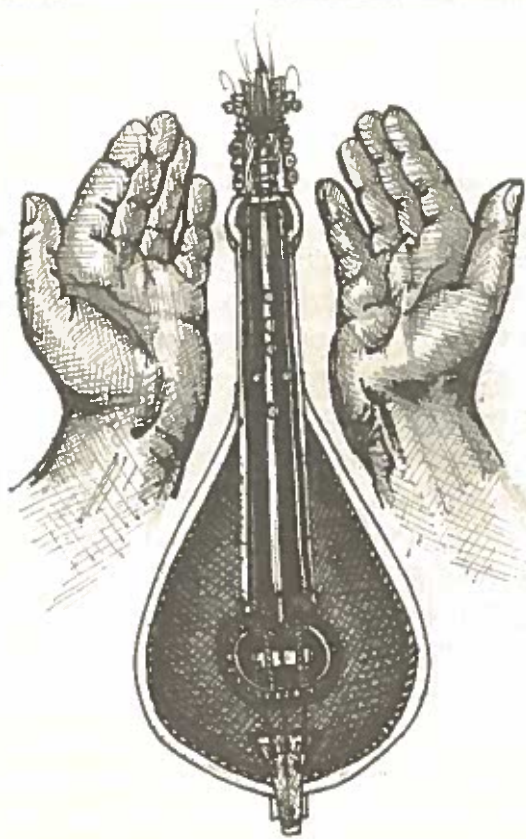
καλύβα, η θεία μου τούς είχε αξιοποιήσει με τον καλύτερο τρόπο: Στις κοιλότητες του βράχου είχε βάλει χώμα και φύτεψε λουλούδια, τα οποία «ανάσταινε» με πολύ κόπο, γιατί το νερό για πότισμα το μετέφερε με στάμνα ή με ξύλινη βαρέλα από μεγάλη απόσταση.

Η θεία μου, αγράμματη, δεν είχε ακούσει ποτέ της τη λέξη αισθητική από ένστικτο όμως διέθετε σπάνια και υψηλή αισθητική.

Στο διάστημα της παραμονής μου πολλές φορές έπιασα τη θεία μου να με κοιτάει με ύφος που φανέρωνε ενοχές, παράπονο, ίσως και θλίψη, κάτι, τέλος πάντων, που δεν μπορούσα να ερμηνεύσω.

Όταν έφευγα και την αποχαιρετούσα, η γερόντισσα μου χάιδεψε τρυφερά το πρόσωπο, με φίλησε και μου είπε το εξής ποίημα:

«Την άλλη φορά, γιέ μου, που θα 'ρθεις στο χωριό, (όπου θα είχε περισσότερες δυνατότητες για φιλοξενία), θα σε φιλοξενήσουν και τα χέρια μου, γιατί αυτή τη φορά σε φιλοξένησαν μονάχα τα μάτια μου».

Χαϊδεύω τη λύρα του

Τα μαθήματα λύρας με το μεγάλο Κώστα Μουντάκη βρίσκονταν στον πέμπτο μήνα. Μόλις τελείωσε το μάθημα, πλησιάσαμε το δάσκαλο και του ανακοινώσαμε ότι ο πιο αγαπημένος του μαθητής ήταν υποχρεωμένος να σταματήσει τα μαθήματα γιατί υπακούοντας στις ανάγκες της δημοσιοϋπαλληλικής του ιδιότητας, έπρεπε να δεχτεί τη μετάθεσή του για την Ξάνθη.

Σε λίγο πλησίασε και ο μαθητής, επιβεβαίωσε όσα ήδη είχαμε πει εμείς στο δάσκαλο κι εξέφρασε τη λύπη του, γιατί θα διέκοπτε τα μαθήματα λύρας, στα οποία είχε σημειώσει σημαντική πρόοδο. Ο δάσκαλος δεν έκρυψε τη στενοχώρια του και του συνέστησε να συνεχίσει τη λύρα μόνος του.

Ο μαθητής αποχαιρέτησε το δάσκαλο και στη συνέχεια εμάς τους υπόλοιπους: τη στιγμή που θα έφευγε, ο δάσκαλος είπε:

- Φέρε μου λιγάκι τη λύρα σου.

Ο μαθητής με κάποια απορία έφερε τη λύρα, την έβγαλε από τη θήκη και την έδωσε στο δάσκαλο. Εκείνος με αργές, σίγουρες κινήσεις την κράτησε

με το ένα χέρι και με το άλλο άρχισε να τη χαϊδεύει. Το χέρι του περιέτρεξε το σκάφος και το καπάκι, έκρουσε ελαφρά τις χορδές, ακράγγιξε τα κλειδιά και χωρίς να πάρει τα μάτια του από πάνω της, την επέστρεψε στο μαθητή.

Η όλη διαδικασία, που έμοιαζε με ιεροτελεστία, κράτησε δυο - τρία λεπτά.

- Τι έκανες δάσκαλε; ρώτησα εγώ!

- Τι έκανα, μωρέ, είμαστε και οι δυο άντρες και ντρέπομαι να χαϊδέψω το πρόσωπό του, χαϊδεύω, λοιπόν, τη λύρα του.

Τα νεύρα της πέτρας

Ο μπάρμπα-Μίχος με καμάρι μου έδειχνε τον τοίχο που είχε χτίσει στον περίβολο του σπιτιού του. Κι όταν έλεγε ότι έχτισε, κυριολεκτούσε. Θαυμάσιος μάστορας ο ίδιος, απόμαχος πια, τον είχε χτίσει μόνος του. Και περισσότερο χρόνο του είχε πάρει ο σχεδιασμός του τοίχου και το πελέκημα της πέτρας και λιγότερο το ίδιο το χτίσιμο.

Εγώ δεν έκρυφα τον ανυπόκριτο θαυμασμό μου για το αποτέλεσμα και ίσως γι' αυτό απαντούσε στις ενοχλητικές ερωτήσεις μου. Το πρώτο που πρόσεξα ήταν πως δεν είχε χρησιμοποιήσει συνδετικό υλικό. Παρόλα αυτά ο τοίχος ήταν πολύ στέρεος και το σπουδαιότερο οι πέτρες ήταν τόσο καλά αρμοσμένες μεταξύ τους που δεν άφηναν καθόλου κενά στα οποία θα μπορούσαν να φωλιάσουν σκορπιοί και φίδια.

- Γιατί δεν χρησιμοποίησες κανένα συνδετικό υλικό; τον ρώτησα (εννοώντας προφανώς το τσιμέντο).

- Εμείς οι παλιοί, είπε, αγαπάμε πολύ την πέτρα και ντρεπόμαστε να της κρύψουμε έστω κι ένα

νεύρο.

Περπατήσαμε ολόγυρα τον τοίχο κι εγώ έμεινα αποθαυμάζοντας την «ποίηση» των χεριών του και διαπίστωνα άλλη μια φορά πόσο φτώχαινε η ζωή μου, που εγώ, ο αλλοτριωμένος αστός, δε μπορούσα να δω τον κόσμο με τα μάτια ενός εραστή της πέτρας.

Δε μου ξέφυγε όμως και μια παραξενιά, στην οποία, όσο κι αν έψαχνα, δε μπορούσα να δώσω εξήγηση: στις τρεις μεριές ο τοίχος κατέληγε σε ορθή γωνία, στην τέταρτη όμως σχημάτιζε ένα παράξενο τόξο.

Όταν είπα την απορία μου στο μπάρμπα-Μίχο, πήρα την εξής απάντηση:

- Όπως βλέπεις, ο τοίχος αυτός βρίσκεται στην ίδια ευθεία με τη βρύση (σε απόσταση είκοσι μέτρων ήταν χτισμένη μια βρύση). Θέλω, λοιπόν, όταν κάθομαι στο μπαλκόνι εγώ ή οι επισκέπτες μου, η ματιά να αφήνεται ελεύθερη να ταξιδεύει μέχρι τη βρύση. Η ορθή γωνία θα υποχρέωνε το μάτι να διακόψει το ταξίδι του, γι' αυτό έσβησα έτσι γλυκά τον τοίχο.

Αν δε φύτεψες ουτ' ένα δέντρο

Ένα καλοκαίρι των φοιτητικών μου χρόνων, σ' ένα προσκύνημα στη γενέτειρά μου (ορεινό βάλτο), σε μια βόλτα, απομακρύνθηκα από τα μέρη, που μου ήτανε οικεία από τα παιδικά μου χρόνια, και χάθηκα. Βάλθηκα να κοιτάζω τις κορυφές των βουνών για να προσανατολιστώ, όταν άκουσα ήχο φλογέρας και μάλιστα σε μικρή απόσταση. Το παίξιμο μαρτύραγε δεξιοτέχνη. Αυθόρμητα κατευθύνθηκα προς τα κει και σε λίγο βρέθηκα σ' ένα ειδυλλιακό περιβάλλον: ένα μικρό ξέφωτο στη μέση του δάσους μ' έναν πλάτανο που από τις ρίζες του ανάβλυζε μια πλούσια πηγή. Στον ίσκιο του δροσίζονταν ένα κοπάδι πρόβατα. Πάνω σ' ένα φριτζάτο (υπαίθριο κρεβάτι), ένας γέροντας βοσκός έπαιζε ανέμελα τη φλογέρα του.

Μόλις κατάλαβε την παρουσία μου, σταμάτησε να παίζει· εγώ τον καλημέρισα κι εκείνος με κάλεσε ν' ανέβω στο φριτζάτο.

Ανέβηκα στο φριτζάτο και βάλθηκα να περιεργάζομαι τη φλογέρα που την είχε ακουμπήσει δίπλα του.

- Παίζεις θαυμάσια φλογέρα, είπα αλήθεια, από τι είναι φτιαγμένη;

- Είναι από φτερούγα αετού, είπε με καμάρι.

Στη συνέχεια άρχισε να μου απαριθμεί τα πλεονεκτήματα αυτής της φλογέρας έναντι της καλαμένας.

Τον παρακίνησα να συνεχίσει να παίζει, αλλά αρνήθηκε. Εγώ από φόβο μήπως τον ενοχλώ και τάράζω τη γαλήνη του, επανέλαβα την προτροπή μου, αλλά εκείνος αρνήθηκε κατηγορηματικά προσθέτοντας:

- Δεν παίζω ποτέ για άνθρωπο.

Παραξευεύτηκα και τον ρώτησα γιατί, ή έστω για ποιόν παίζει.

- Πόσο χρονών είσαι; με ρώτησε.

Τα είκοσι χρόνια μου του φάνηκαν λίγα, γιατί εκείνος είχε περάσει τα ενενήντα και είπε κάπως υποτιμητικά:

- Είσαι μικρός για να καταλάβεις, ίσως και να μην καταλάβεις ποτέ. Παίζω για τα δέντρα, για το νερό, για τα πρόβατα, για τα φίδια. Δεν έχει σημασία πρόσθεσε με ένοχο ύφος, ότι, αν πλησιάσει κάνα φίδι στο φριτζάτο, θα το σκοτώσω. Παίζω και γι' αυτά, όχι όμως για άνθρωπο.

Καταλάβαινα ότι η σκέψη του γινόταν με άλλα, που άφηναν μεγάλα κενά ανάμεσά τους. Με είδε σκεπτικό και προβληματισμένο και πρόσθεσε:

- Για να σε βοηθήσω, εγώ πιστεύω ότι, αν δεν φύτεψες ουτ' ένα δέντρο, δεν δικαιούσαι να ανασαίνεις.

Πέρασαν πολλά χρόνια για να αποκρυπτογραφήσω, εν μέρει μόνο, τη σκέψη ενός ανθρώπου που γεννήθηκε, μεγάλωσε και έζησε στο φυσικό περιβάλλον. Αυτό που είναι ο άνθρωπος, το χρωστάει στη φύση και οφείλει να το αποδίδει στη φύση.

Ποιος θα με συνοδεύει;

Στο παλιό Κρητικό στέκι οι θαμώνες λιγοστοί και σκόρπιοι κι η ατμόσφαιρα άψυχη. Δύο προσπάθειες που έκανε ο ταβερνιάρης για να γλυκάνει το κλίμα και να σπάσει τον πάγο με τα χωρατά του, αποδείχτηκαν άκαρπες.

Ο ταβερνιάρης επιχειρούσε και μια τρίτη προσπάθεια, όταν ακούστηκε το τρίξιμο της πόρτας· στο άνοιγμά της εμφανίστηκε ένας πανύψηλος Κρητικός, γύρω στα τριάντα, αγριοθώρητος και με παχύ μουστάκι. Καλησπέρισε κι ο ταβερνιάρης ανταπέδωσε το χαιρετισμό προσφωνώντας τον με το μικρό του όνομα και του πρόσφερε ένα ποτήρι κρασί.

Ο νεοφερμένος ήπια μονορούφι το κρασί και με τα μάτια ζήτησε άλλο ένα· αυτή τη φορά ο ταβερνιάρης χάθηκε για λίγο πίσω από τον πάγκο και όταν γύρισε στο ένα χέρι κρατούσε μια κανάτα κρασί και στο άλλο μια λύρα, που την ακούμπησε στα γόνατα του άντρα.

Ο άντρας ήπια και δεύτερο ποτήρι, πήρε τη λύρα και με σίγουρες κινήσεις την κούρδισε· στην αρχή έπαιξε «το σταφιδιανό», ένα σκοπό που απαιτεί

δεξιοτεχνία μετά τραγούδησε ένα ριζίτικο. Η φωνή του καλλιεργημένη και μελωδική, αλλά πολύ δυνατή. Ένας γέρος μάλιστα δίπλα μου σχολίασε λέγοντας ότι τέτοια φωνή ταιριάζει μόνο στις πλαγιές και τον αέρα του Ψηλορείτη κι όχι σ' ένα υπόγειο καπηλειό της Αθήνας.

Παρ' όλα αυτά η παρουσία του και το τραγούδι έδωσαν ψυχή στην ατμόσφαιρα και αυθόρμητα όλοι συγκεντρωθήκαμε γύρω του και γίναμε μια παρέα. Πίναμε, κουβεντιάζαμε, τραγουδάγαμε...

Ο άντρας έπαιζε με πολύ κέφι, που μας το μετέδιδε. Ύστερα από αρκετή ώρα όλοι διαπιστώσαμε ότι ο νεαρός άντρας τραγουδάγε πολύ χαμηλόφωνα, μόλις που ακούγονταν. Σε μια στιγμή μάλιστα ο γέροντας που είχε κάνει το πρώτο σχόλιο για τη φωνή του, δε βάσταξε.

- Ίντα, μωρέ, τραγουδάς τόσο χαμηλόφωνα; Όταν τραγουδάγες μόνος σου, έτριζαν τα τζάμια και τώρα ίσια που ακούγεσαι.

Ο νεαρός άντρας χαμογέλασε κι έκανε μια κίνηση με του ώμους θέλοντας να δείξει ότι δεν είναι τίποτε σημαντικό.

Μετά από αρκετή ώρα απηύθυνα κι εγώ στο λυράρη μας το ίδιο ερώτημα, για να πάρω την απάντηση:

- Δε φτάνει που παίζω λύρα κι έχω και καλούτσικη φωνή; άμα τραγουδάω και δυνατά, ποιος θα με συνοδεύει;

Μη ψηλώσεις άλλο

Για τη μικρή κοινωνία ενός χωριού, ένας γάμος αποτελεί σημαντικό γεγονός· πάνω απ' όλα είναι μια ευκαιρία να ξανασυναντηθούν αγαπημένα πρόσωπα, που έχουν καιρό να ιδωθούν.

Αρχηγός της γενιάς του γαμπρού ήταν η γιαγιά του, μια σεβάσμια ύπαρξη, που πλησίαζε τα εκατό και ήταν συνδετικός κρίκος για όλους. Όσοι έρχονταν στο γάμο, πρώτα περνούσαν για λίγο απ' το δωμάτιο της γιαγιάς και ύστερα κατευθύνονταν στους υπόλοιπους χώρους του σπιτιού, που ήταν στρωμένα τα τραπέζια.

Τελευταίος ασθμαίνοντας μπήκε στο δωμάτιο της γιαγιάς ένας άντρας γύρω στα τριάντα, πανύψηλος· καλησπέρισε και αγνοώντας όλους τους υπόλοιπους, σαν να μην υπήρχαν, κατευθύνθηκε στην πολυθρόνα της γιαγιάς, έσκυψε, φίλησε το χέρι της και μετά φίλησε πολλές φορές το ρυτιδιασμένο της πρόσωπο. Η τρυφερότητα και η άνεση των κινήσεων φανέρωναν ιδιαίτερη σχέση. Η γιαγιά όμως σάστισε.

- Συμπάθα με, αγόρι μου, δε σε γνωρίζω ποιος είσαι;

- Γιαγιά, είμαι ο Αριστείδης του Κώστα, ο εγγονός σου.

Η γιαγιά έβγαλε μια κραυγή χαράς κι έπνιξε τον εγγονό της στην αγκαλιά και τα δάκρυά της.

- Δε σε περιμέναμε, είπε, γιατί μας έγραψες ότι δε θα 'ρθεις στο γάμο του αδερφού σου.

- Ναι, έτσι έγραψα, βλέπεις η δουλειά του ναυτικού είναι σκληρή, αλλά τελικά τα κατάφερα.

- Πόσα χρόνια έχεις να ξανάρθεις, παιδάκι μου;

- Τέσσερα χρόνια, γιαγιά!

- Γι' αυτό δε σε γνώρισα: είναι πολλά τέσσερα χρόνια. Άλλαξες. Και το χειρότερο ψήλωσες πολύ, παραψήλωσες: κοίτα μην ψηλώσεις άλλο.

- Γιατί, γιαγιά, κακό είναι;

- Ναι, παιδί μου, κακό είναι. Πρόσεξες ποτέ τα έλατα στις λαγκαδιές;

- Ξέρω, ξέρω τα έλατα στις λαγκαδιές ψάχνοντας για ήλιο, τραβάνε μπόι, γίνονται πανύψηλα.

- Ναι, αγόρι μου, αλλά έτσι ξεκορμίζουν από το χώμα και χάνουν την επαφή τους με τις ρίζες. Γι' αυτό, σου λέω, πρόσεξε... μην ψηλώσεις άλλο.

Έμπορος θανάτου

Ήταν η τρίτη φορά που ένας γείτονάς μου με καλούσε για ουζάκι στο καφενείο της καινούργιας μου γειτονιάς και το θεώρησα άκομφο να αρνηθώ. Έτσι βρέθηκα στο τραπέζι του. Εκείνος μου σύστησε την παρέα του· αρκετές φορές τους είχα δει να απολαμβάνουν μαζί το απογευματινό τους καφεδάκι.

Ο φίλος του, μόλις άκουσε το όνομά του, κατά τις συστάσεις, πρόσθεσε:

- Έμπορος θανάτου.

- Έμπορος θανάτου; απόρησα εγώ, τι εννοείς;

- Αναφέρεται στο επάγγελμά του, είναι φερετροποιός.

- Η δουλειά είναι δουλειά, είπα εγώ με κάποια αμηχανία, εκφράζοντας όμως χωρίς να το καταλάβω και την απαξίωσή μου για το μακάβριο επάγγελμα.

- Είναι ο καλύτερος φερετροποιός στην πόλη, είπε ο γείτονάς μου. Κάνει αυτή τη δουλειά εδώ και τριάντα τέσσερα χρόνια.

Και σε λίγο πρόσθεσε.

- Μόνο παιδικά φέρετρα δεν κάνει.

- Γιατί; ρώτησα εγώ που κεντρίστηκε η περιέργειά μου.

Απάντηση όμως δεν πήρα από κανέναν.

- Μήπως δεν σε συμφέρει οικονομικά; ρώτησα.

- Το αντίθετο, είπε ο φερετροποιός λιγότερα τα υλικά και τα λεφτά περισσότερα.

- Μήπως πέθανε κανένα παιδί σου σε μικρή ηλικία;

- Χτύπα ξύλο, χριστιανέ μου, ζούνε και τα τέσσερα παιδιά μου...

- Τότε, επέμεινα, εγώ, γιατί;

Η επιμονή μου τον έφερε σε αμηχανία: τέλος προσέχοντας τις λέξεις του, είπε:

- Να, εγώ απέναντι απ' το θάνατο, βάζω τα παιδιά. Αν φτιάξω παιδικό φέρετρο, είναι σαν να παραδέχομαι ότι τελικά ο θάνατος βγαίνει νικητής. Εκτός αυτού μπορεί να μπει ο διάλογος μέσα μου και να πω, «ρε, δεν πεθαίνει και κάνα παιδάκι, να πουλήσω εγώ τηνπραμάτεια μου».

Οι δυο παλληκαράδες

Οι υπερβολές και τα πείσματα, τα δικά μου και του Βασίλη, του καλύτερού μου φίλου των παιδικών χρόνων, συχνά έφερναν σε δύσκολη θέση και τους γονείς μου και τους γονείς του Βασίλη. Με το Βασίλη μέναμε δίπλα δίπλα, πηγαίναμε στο ίδιο σχολείο και στο ίδιο τμήμα, μαζί παίζαμε, μαζί διαβάζαμε, μαζί περνάγαμε τις περισσότερες ώρες. Φυσικά δεν έλειπαν οι τσακωμοί και οι καυγάδες· όσο αυτά έμεναν σε φραστικό επίπεδο, οι γονείς και των δύο περιοριζόνταν σε νουθεσίες ή επιπλήξεις. Όταν άρχισαν να ξεπερνάνε αυτό το στάδιο, οι γονείς μας συνεννοήθηκαν και ο κυρ-Μιχάλης, ο πατέρας του Βασίλη, ανέλαβε τα περαιτέρω.

Σε πρώτη φάση ένα βράδυ μας κάλεσε και μας δήλωσε πολύ αυστηρά ότι, αν συνεχίσουμε έτσι, θα μας φάει και τους δύο το μαύρο φίδι...

Ύστερα από μερικές μέρες ο κυρ-Μιχάλης με ξανακάλεσε στο σπίτι του· ο λόγος ήταν ότι εκείνο το βράδυ ο Βασίλης είχε γυρίσει στο σπίτι με μαυρισμένο μάτι κι εγώ με σκισμένο μάγουλο. Αυτό το τελευταίο ο κυρ-Μιχάλης δεν το ήξερε, αλλά το

διαπίστωσε μόλις με είδε και φυσικά κατάλαβε.

Εγώ πήγα προετοιμασμένος για τα χειρότερα: φυσικά ποτέ δεν είχα διανοηθεί να αντιδράσω ούτε καν να αντιμιλήσω. Άλλωστε και στο παρελθόν με είχε μαλώσει πολλές φορές και δεν έβγαλα κουβέντα. Η στάση μου αυτή, ήταν αποκλειστικά απόρροια του σεβασμού που έτρεφα για τον πατέρα του φίλου μου.

Ο κυρ-Μιχάλης έκανε ένα σκληρό αγώνα επιβίωσης από το πρωί ως το βράδυ έκανε μεταφορές με ένα τρίκυκλο παρά τη σωματική του αναπηρία (ήταν κουτσός). Ξεπερνούσε όμως τη σκληρότητα της καθημερινότητάς του με λεβεντιά και αξιοπρέπεια, ήταν πρόσχαρος, αγαπητός σε όλους και όπως έλεγε ο ίδιος, έναν εχθρό είχε μόνο, τη μιζέρια.

Μπήκα, λοιπόν, με κατεβασμένα μάτια στο δωμάτιο που βρίσκονταν ο κυρ-Μιχάλης κι ο Βασίλης. Είπα δειλά καλησπέρα.

- Κάθισε, αγόρι μου, είπε κι αμέσως απευθυνόμενος στη γυναίκα του, «Μαρίκα, έχεις κάνα γλυκό να κεράσεις τα παιδιά;».

- Ευχαριστώ, δε θέλω, είπα.

- Όχι, θα φάτε πρώτα ένα γλυκό, γιατί εγώ σήμερα έχω σκοπό να σας πικράνω.

Ενώ εμείς τρώγαμε το γλυκό, ο κυρ-Μιχάλης άρχισε να μας αφηγείται με τρόπο αβίαστο και παραστατικό, πως πέρασε τη μέρα του, τι αγώγια έκανε,

τι προβλήματα και δυσκολίες αντιμετώπισε, χωρίς να παραλείπει ούτε λεπτομέρειες....

Σαν τελείωσε είπε: Το ίδιο σκληρή, φαντάζομαι, ήταν κι η μέρα για το Στάθη (τον πατέρα μου). Και το βράδυ γυρνάμε κι οι δυο ξεθεωμένοι στο σπίτι με την ελπίδα να ξεκουραστούμε, να ηρεμήσουμε, ν' ακούσουμε μια γλυκιά κουβέντα κι αντί γι' αυτό στο σπίτι μας περιμένουν τα παιδιά μας σακατεμένα, σα να γύρισαν από πόλεμο. Ορίστε χάλια!

- Θα δεχτείτε την τιμωρία που θα σας βάλω;

- Ναι είπαμε φοβισμένα κι οι δύο, βέβαιοι για την τιμωρία που μας περίμενε.

- Λοιπόν, η τιμωρία σας είναι να μου ρίξει ο καθένας σας από πέντε χαστούκια.

Παρά την έκπληξη, από διαίσθηση περισσότερο, καταλάβαμε το μεγαλείο που έκρυβε μέσα της αυτή η αγράμματη, βασανισμένη ψυχή και κάναμε ένα βήμα πίσω.

- Το αντίθετο το δέχομαι, είπα εγώ, αυτό όχι.

- Κι εγώ, συμπλήρωσε ο Βασίλης.

- Ναι, ρε παιδιά, αλλά που θα ξαναβρείτε τέτοια ευκαιρία; Για να βολεύεστε, θα καθίσω στην καρέκλα, ώστε να με φτάνετε. Θυμηθείτε πόσες φορές σας μάλωσα, επειδή κάνατε διαολιές. Από δω και πέρα θα ξέρετε ότι για κάθε τέτοια διαολιά, θα μου ρίχνει ο καθένας σας πέντε χαστούκια. Για κοιτάξτε μάγουλο, είπε εκθέτοντας το μακρύ, ηλιοκαμένο

πρόσωπό του.

Σε κείνο το σημείο τους δυο παλληκαράδες τους πήραν τα κλάματα κι οι οικογένειές μας εξασφάλισαν τη δια βίου ειρήνη των παιδιών τους.

Δε νήστεψαν την παραμονή

Γύριζα χαρούμενος στο σπίτι, κραδαίνοντας σαν τρόπαιο το ενδεικτικό μου της πρώτης δημοτικού από ένα μονοθέσιο σχολείο στις εσχατιές του ορεινού Βάλτου. Πρώτο μου μέλημα ήταν ν' αναζητήσω τη μάνα μου· τη βρήκα να σκαλίζει στον κήπο. Μόλις με είδε, ρώτησε με αγωνία:

- Με τι το πήρες;

- Με οκτώ, απάντησα εγώ όλο καμάρι και πλησίασα. Η μάνα μου ακούμπησε το τσαπί στο χώμα, πήρε το ενδεικτικό, το διάβασε προσεκτικά και ύστερα μ' αγκάλιασε, με φίλησε και μου ευχήθηκε να συνεχίσω έτσι και καλύτερα. Όταν μου το επέστρεψε, πρόσθεσε:

- Δειξ' το και στον παππού σου, δηλαδή στον πατέρα της.

Ο παππούς μου, από παλιά γενιά μαστόρων της Ηπείρου, θαυμάσιος μάστορας κι ο ίδιος, αλλά απόμαχος, καθ' ότι εβδομηντάρης, αφού το κοίταξε είπε κοφτά:

- Για σένα πολύ μου φαίνεται δε νομίζω ότι αξίζεις τόσο.

Εγώ επαναστάτησα.

- Ρώτα με, ό,τι θέλεις από την πρώτη τάξη όλα τα ξέρω.

- Να σε ρωτήσω;

- Ναι, είπα, με πείσμα.

- Θα σου κάνω μόνο μια ερώτηση πες μου γιατί μας έδωσε ο Θεός τα χέρια.

Η ερώτηση με ξάφνιασε, γιατί μου φάνηκε πολύ εύκολη. Κι από ένστικτο τα μάτια μου βάλθηκαν να περιεργάζονται τα χέρια του παππού μου, χέρια καταχτυπημένα, ροζιασμένα, αλλά τίμια και περήφανα.

- Για να δουλεύουμε, απάντησα.

- Σωστά αυτός είναι ένας λόγος; υπάρχει κι άλλος. Ποιος είναι ο άλλος;

Χωρίς να πάρω τα μάτια μου από τα χέρια του, που πρώτη φορά τα περιεργαζόμουνα, είπα:

- Για να χτίζουμε, να οργώνουμε, να ...χτίζουμε.

Μωρέ, πονηρός είσαι, αλλά δε μου είπες το δεύτερο λόγο που μας έδωσε ο Θεός τα χέρια.

- Δεν ξέρω, είπα ντροπιασμένα κι ένοιωσα το έδαφος να χάνεται κάτω από τα πόδια μου.

- Ο δεύτερος λόγος, αγόρι μου, είναι για να χαϊδεύουμε.

- Τι να χαϊδεύουμε;

- Να χαϊδεύουμε τα δέντρα, τις πέτρες, τα ζώα, το πρόσωπο των ανθρώπων που αγαπάμε... και συ-

νέχισε επιτακτικά. Πήγαινε φώναξέ μου τη μάνα σου.

Σε λίγο απευθυνόμενος στη μάνα μου:

- Τούτο δω είναι ντιπ χαϊβάνι, είναι έξι χρονών και δεν έχει καταλάβει τίποτε από αύριο, λέω, όπου πηγαίνω, να το παίρνω μαζί μου μπας και ανοίξει λίγο το μυαλό του...

Πραγματικά, το άλλο πρωί η μάνα μου με ξύπνησε νωρίς νωρίς για να συνοδεύσω τον παππού μου στην εκκλησία.

- Αφού δεν έχει λειτουργία, είπα εγώ!

- Δε θα πάτε για να λειτουργηθείτε.

Τον παππού μου τον είχαν καλέσει οι χωριανοί για να εκτιμήσει τις ζημιές που είχε προκαλέσει μια φοβερή καλοκαιρινή μπόρα, την προηγούμενη μέρα, περισσότερο όμως για να κρίνει γιατί έπεσε ένας τοίχος στον περίβολο της εκκλησίας. Τον τοίχο τον είχε χτίσει μια παρέα νεαρών μαστόρων πριν ένα μήνα. Τους μαστόρους τους είχε επισκεφθεί ο παππούς μου μια φορά, αλλά έφυγε γρήγορα μουρμουρίζοντας και δεν έδειξε να τους έχει συμπαθήσει.

Στην εκκλησία κόσμος πολύς, όλοι σχεδόν οι χωριανοί, συζητήσεις, διαφωνίες... τις οποίες εγώ, καθισμένος σε μια γωνιά, δυσκολευόμουν να κατανοήσω.

Όταν, μετά από ώρες, πήραμε το δρόμο του γυρισμού, ρώτησα με κάποια συστολή:

- Παππού, γιατί έπεσε ο τοίχος; αφού πριν ένα μήνα τον έχτισαν.

- Καλή ερώτηση, είπε, γιατί, αγόρι μου, οι μαστόροι που τον έχτισαν, πριν ξεκινήσουν τη δουλειά, την παραμονή δηλαδή, ούτε νήστεψαν ούτε προσευχήθηκαν.

- Κι ο μάστορας πρέπει να νηστεύει και να προσεύχεται όταν είναι να χτίσει εκκλησία ή κι όταν είναι να χτίσει ένα σπίτι;

- Και τι διαφορά έχει, παιδί μου, η εκκλησία από ένα σπίτι; Ακόμα και το πιο μικρό φτωχόσπιτο είναι ιερό, γιατί στεγάζει τα όνειρα και τους καημούς των ανθρώπων.

Και συμπλήρωσε σιγά:

- Μωρέ, καλά το' πα εγώ, χαϊβάνι θα μείνει.

Δε μού αντιστέκεται κανένας

Ο μπάρμπα-Στέφανος ήταν ο πιο παράξενος ταβερνιάρης που γνώρισα. Το υπόγειο ταβερνάκι το διατηρούσε αυτός και η γυναίκα του. Μέχρι τις έξι το απόγευμα έκαναν τις απαραίτητες δουλειές, σκούπισμα, καθάρισμα, προμήθειες, μαγείρεμα... και μετά χωρίζανε. Η γυναίκα του τραβούσε για το σπίτι κι ο μπάρμπα-Στέφανος με μια κανάτα κρασί στρογγυλοκάθονταν σ' ένα τραπέζι και συνήθως ξανασηκώνονταν τα μεσάνυχτα, που έκλεινε.

Τα φαγητά που μαγείρευαν ήταν ελάχιστα και οι θαμώνες λιγοστοί αλλά τακτικοί· όλοι οι πελάτες σερβίρονταν μόνοι τους έκαναν λογαριασμό και μόνοι τους έπαιρναν τα ρέστα.

Μια εποχή άρχισε να συχνάζει στην ταβέρνα ένας λαουτιέρης και με τον καιρό σχηματίστηκαν δύο παρέες, μία με τον λαουτιέρη και μία με το μπάρμπα-Στέφανο, που έπαιζε λύρα.

Πολλές φορές οι δύο παρέες αντάλλαζαν αυτοσχέδιες μαντινάδες, πειραχτικές, που έβγαζαν πολύ γέλιο και δημιουργούσαν ευφορία σε όλους.

Ο μπάρμπα-Στέφανος όμως, γόνος λυράρηδων,

είχε μια διαβολεμένη μνήμη, θυμότανε πολλές μαντινάδες, τις οποίες είχε το χάρισμα να προσαρμόζει στις ανάγκες της περιστασης. Απαντούσε, λοιπόν, με ιδιαίτερη ευστοχία, ίσως και καυστικότητα καμιά φορά, με αποτέλεσμα η άλλη παρέα σιγά σιγά να διαλυθεί.

Ένα βράδυ τον ρώτησα

- Αλήθεια, μπάριμπα-Στέφανε, γιατί δε μας ξανάπαιξες καμιά μαντινάδα;

- Α, τις έκοψα τις μαντινάδες, είπε.

- Και γιατί τις έκοψες;

- Για τον ίδιο λόγο που έκοψα και το κυνήγι.

- Δεν ήξερα ότι ήσουν κυνηγός και γιατί το 'κοψες το κυνήγι;

Το πρόσωπό του σοβάρεψε και σκοτεινίασε. Ακούμπησε τη λύρα στο πλάι και είπε:

- Την τέχνη του κυνηγού την έμαθα, όταν ήμουν μικρός, από τον πατέρα μου· εκείνος μου έμαθε τις συνήθειες, τα περάσματα, τα καρτέρια... Πάνω απ' όλα όμως ο πατέρας μου επέμενε ν' αποκτήσω αντρίκεια αίσθηση για το κυνήγι, δηλαδή να δίνω στο θήραμα την ευκαιρία να χρησιμοποιεί τα όπλα του για να ξεφύγει. Μου 'λεγε να μη χτυπάω ποτέ πουλί που κάθεται, να του δίνω την ευκαιρία να χρησιμοποιεί το πέταγμα για να γλυτώσει, να το χτυπάω στο φτερό... Την αγάπησα την τέχνη του κυνηγού...

- Και γιατί το 'κοψες;

- Είχαν περάσει πολλά χρόνια, είχε διαβεί ο πατέρας μου και κάποτε με αναπάντεχη ευκολία χτύπησα ένα ζαρκάδι. Έτρεξα χαρούμενος στο μέρος που το είδα να πέφτει. Όταν έφτασα και άρχισα να το περιεργάζομαι, πρόσεξα ότι στο ένα πόδι είχε μια μεγάλη ουλή από παλιά λαβωματιά, σημάδι ότι δε μπορούσε να τρέξει.

- Και τι έκανες;

- Όσο παράξενο κι αν σου φαίνεται δεν το πήρα: άνοιξα ένα λάκκο κι έθαψα μέσα και το ζαρκάδι και το τουφέκι...

Θέλοντας να τον αποσπάσω από σκέψεις και μνήμες, που μπορεί να τον πίκραιναν, αλλά και να τον επαναφέρω στη πραγματικότητα, ρώτησα:

- Και το κυνήγι τι σχέση έχει με τις μαντινάδες;

- Ε, να, κι εδώ δε μου αντιστέκονταν κανένας.

ΣΑΡΑΚΑΖΑΝΙΚΟ ΚΑΜΒΙ.

Οι δώθε και οι κείθε

Η γλυκύτητα της θέας καρποφόρων δέντρων, μετά από μια κουραστική πορεία σε βουνό είναι μοναδική αίσθηση· ίσως αυτό να οφείλεται στη σκέψη ότι τα καρποφόρα δέντρα μαρτυρούν ανθρώπινη παρουσία. Πραγματικά, σε λίγο φτάσαμε στο κέντρο ενός βλάχικου καταυλισμού, που αποτελούσε αντιπροσωπευτικό τύπο ξεκαλοκαιριού των βοσκών της Ρούμελης· έξι, επτά καλύβες και σε κάποια απόσταση τα μαντριά για τα γιδοπρόβατα.

Το χώρο ανάμεσα στις καλύβες διέτρεχε ένα αυλάκι που κυλούσε τα νερά του από ένα κεφαλάρι που ανάβλυζε λίγο ψηλότερα.

Μας καλωσόρισαν δύο άντρες από ένα φριτζάτο (υπαίθριο κλαδόπλεχτο κρεβάτι) στον ίσκιο ενός έλατου. Σε λίγο καθόμασταν στο φριτζάτο μαζί τους. Ο ένας από τους δύο άντρες έφυγε κατευθυνόμενος προς την κεντρική καλύβα· ο άλλος ευγενικά ρώτησε από πού ερχόμαστε και ποιοι είμαστε.

Σε λίγο από την κεντρική καλύβα ξαναβγήκε ο άντρας που είχε φύγει και επέστρεψε συνοδευόμενος από ένα γέροντα με σεβάσμιο παρουσιαστικό.

Ήταν ο μπάρμπα-Σοφοκλής, ο αρχηγός της γενιάς. Όσοι βρίσκονταν στον καταυλισμό ήταν παιδιά του, γαμπροί, νύφες και εγγόνια. Ο μπάρμπα-Σοφοκλής ήταν ο άνθρωπος που κατεύθυνε και ρύθμιζε τη ζωή αυτού του μικρόκοσμου.

Έφτασαν στο φριτζάτο την ώρα που ο νεαρός άντρας, ο οποίος είχε μείνει μαζί μας, έλεγε:

- Αφού μας είπατε τα μικρά σας ονόματα, δε μας λέτε και το επώνυμό σας;

Ο μπάρμπα-Σοφοκλής μας καλωσόρισε και αμέσως μετά:

- Ζητάω να μας συγχωρέσουν οι ξένοι μας, αλλά είμαι υποχρεωμένος να μαλώσω τον εγγονό μου, μπροστά τους.

Ο εγγονός με ύφος που φανέρωνε ανησυχία, ρώτησε:

- Έκανα κάτι, που δεν έπρεπε, παππού;

- Ναι, αγόρι μου, και είναι η δεύτερη φορά που κάνεις το ίδιο λάθος.

- Τι έκανα;

- Ζήτησες να μάθεις το μικρό όνομα των ξένων μας κι έκανες πολύ καλά κάπως πρέπει να τους λέμε, όσο θα είναι μαζί μας. Εσύ όμως ζήτησες να μάθεις και το επώνυμό τους. Αυτό δεν είναι καθόλου, μα καθόλου καλό...

Όταν στρώνονταν το μεσημεριανό τραπέζι, παρατήρησα ότι το αυλάκι, πλάτους πενήντα - εξήντα

εκατοστών, δυσκόλευε τις γυναίκες που μετέφεραν τα πιάτα· το ίδιο και τα παιδιά, μολονότι τα παιδιά χείρονταν να τσαλαβουτάνε στα νερά.

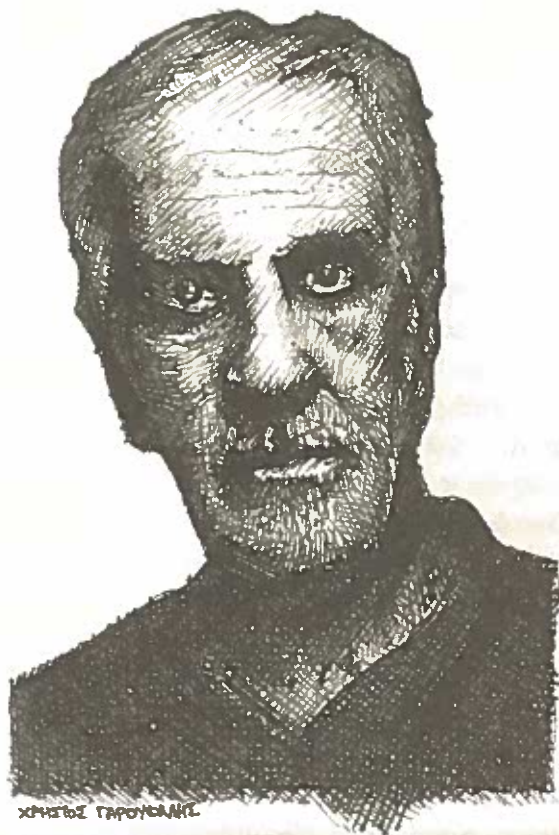
Με τις σκέψεις αυτές ρώτησα:

- Γιατί μπάρμπα-Σοφοκλή, δε βάζετε μια σανίδα στ' αυλάκι;

Ο γέροντας με κοίταξε χαμογελώντας.

- Κι εσύ, σαν τα εγγόνια μου, είπες· βλέπεις, αν βάλουμε μια σανίδα, αμέσως ο χώρος θα μοιραστεί στα δύο, δώθε απ' τ' αυλάκι και κείθε απ' τ' αυλάκι. Αλλά τα φυσικά στοιχεία, ιδιαίτερα το νερό, υπάρχουν για να ενώνουν τους ανθρώπους, να τους φέρνουν πιο κοντά και όχι να τους χωρίζουν.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΑΡΟΥΒΑΝΗΣ

Μάθημα αξιοπρέπειας

Μόλις αγόρασε το καινούργιο της σαλόνι. Τασία, οργάνωσε στο σπίτι της μια κρασοκατάλυξη μια ευκαιρία δηλαδή συνάντησης, για να γιορτάσουμε το γεγονός. Πολύ καιρό το σκεφτότανε, το συζητούσε, αλλά από την άλλη υπήρχε και μια σκληρή οικονομική πραγματικότητα.

- Τώρα, είπε, θ' απολαμβάνουμε καλύτερα κάποιες ώρες...

Στην επόμενη επίσκεψή μου, όμως στο σπίτι, μετά από τρεις μέρες, μόλις μπήκα, διαπίστωσα αμέσως ότι το σαλόνι έλειπε.

- Τασία, είπα, τι έγινε το σαλόνι;
- Α, είπε με φυσικότητα, πάει το σαλόνι.
- Τι έγινε;
- Ας όψεται ο Γαρουφαλής.
- Ποιος Γαρουφαλής; ο Χρήστος, ο ζωγράφος;
- Ναι, αυτός ο κερατούκλης.
- Δηλαδή, Τασία, τι έγινε;
- Να, όπως ξέρεις, αυτόν τον καιρό ο Γαρουφαλής κάνει μια έκθεση έργων του στη πινακοθήκη.
- Ναι, το ξέρω, την επισκέφτηκα κι εγώ.

- Σου άρεσε;

- Πολύ!

- Το ίδιο κι εμένα.

- Ναι, αλλά τι σχέση έχει ο Γαρουφαλής με το σαλόνι;

- Θα σου πω· μόλις μπήκα στο χώρο της έκθεσης, ένα έργο του, αυτό που βλέπεις απέναντι, με άρπαξε από το σβέρκο. Έμεινα θαυμάζοντάς το πάνω από μισή ώρα και δε μπορούσα να ξεκολλήσω. Λεφτά να το αγοράσω δεν είχα, αλλά η τιμή του ήταν ίδια, πάνω κάτω, με την τιμή του σαλονιού. Για καλή μου τύχη ήθελε να αγοράσει σαλόνι και η αδελφή μου, η οποία είχε δει το δικό μου και της άρεσε πολύ. Της τηλεφώνησα και συμφώνησε ν' αγοράσει εκείνη το σαλόνι το δικό μου, για να μπορέσω εγώ ν' αγοράσω τον πίνακα. Σκέφτηκα ότι θα νοιώθω πολύ καλύτερα καθισμένη στις φλοκάτες και έχοντας απέναντί μου αυτόν τον πίνακα, παρά να κάθομαι στο σαλόνι, χωρίς τον πίνακα.

Έμεινα άφωνος· μετά από μεγάλη παύση, ρώτησα:

- Τουλάχιστον, το είπες στο Γαρουφαλή;

Όχι, βέβαια, γιατί να το πω;

- Γιατί ο Γαρουφαλής, Τασία μου, απ' αυτό θα έπαιρνε πολύ μεγαλύτερη ικανοποίηση από αυτήν που πήρε, όταν εισέπραξε την τιμή του πίνακα. Θα του έδινες μεγάλη χαρά.

- Αυτό, δεν το σκέφτηκα, είπε, αλλά και να το σκεφτόμουνα, πάλι δε θα του το έλεγα.

- Γιατί;

- Γιατί μπορεί να νόμιζε ότι του το λέω για να μου κάνει έκπτωση.

Ο ρεματιανός

Η φυσική αναπηρία του εβδομηντάρη καφετζή (ήταν κουτσός), δεν τον εμπόδιζε να είναι εύθυμος και αεικίνητος. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά έχοντας μια υψηλή αίσθηση του χιούμορ, διασκεδάζε τους πάντες με όμορφο και κόσμιο τρόπο και ήταν ιδιαίτερα αγαπητός. Ήταν μάλιστα τόσο ακομπλεξάριστος, που πολλές φορές αρνιότανε να φτιάξει καφέ, γιατί τον φώναζαν Γιώργο και όχι κούτσαυλο ή ρεματιανό, δηλαδή διάολο (γιατί η παράδοση θέλει το διάολο κουτσό).

Μια Κυριακή, καθώς απολάμβανα τον πρωινό καφέ μου, μπήκε στο καφενείο ένας χωριανός μας, ο Μάρκος, συνοδευόμενος από επτά- οχτώ αγνώστους. Το προηγούμενο βράδυ ο Μάρκος επισημοποίησε τον αρραβώνα της κόρης του και όλοι καταλάβαμε ότι οι άγνωστοι ήταν από το σόι του γαμπρού.

Αφού ήπιαν καφέ, οδηγημένοι από τη μυρωδιά, παρήγγειλαν κοκορέτσι, σπληνάντερο και άλλους μεζέδες, που αργοψήνονταν στη φωτιά.

Οι επισκέπτες βρήκαν εξαιρετους τους μεζέδες,

που συνοδεύονταν και από άλλα απαραίτητα... και υποκλίθηκαν στη μαστοριά του ψήστη.

Φυσικά δεν πήραν είδηση την ανησυχία του Μάρκου, εμείς όμως, που ξέραμε πως ο Μάρκος είναι πάμπτωχος και καταχρεωμένος, καταλάβαμε τα αίτια της ανησυχίας και της νευρικότητάς του.

Αφού έφαγαν, αποφάσισαν να πάνε μέχρι την εκκλησία, που απείχε γύρω στα εκατό μέτρα. Τη στιγμή που έφευγαν, ο καφετζής είπε στο Μάρκο να μείνει λιγάκι, γιατί κάτι τον θέλει, τον απασχόλησε όμως με κάτι τόσο ασήμαντο και άσχετο, που κανείς μας δε μπόρεσε να δώσει εξήγηση.

Ο Μάρκος σε λίγο έφυγε και επανήλθε με τους επισκέπτες του, αφού τους ξενάγησε στην εκκλησία. Η ανησυχία και η αγωνία ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του, γιατί δεν ήθελε να εκτεθεί στους συμπεθέρους του. Ξανακάθισαν όλοι στα δυο τραπέζια. Τότε ο κούτσαυλος, ο ρεματιανός, πήρε το μπλοκάκι του, στρογγυλοκάθισε απέναντι από το Μάρκο, πήρε το μολύβι του από το αυτί και με άφογο επαγγελματικό ύφος, άρχισε να κάνει λογαριασμό... Αφού τελείωσε, είπε: «Μάρκο, το μαλλί πάει 13.000 δραχμές. Μου 'δωσες δεκαπέντε, πάρε και τα ρέστα σου». Και μπροστά στα έκπληκτα μάτια όλων μας κι όχι μόνο του Μάρκου, του έδωσε δύο χιλιάδες.

Ας κλέβουμε

Στο χωριάτικο καφενείο «η ειλικρίνεια», που ήταν ταυτόχρονα και παντοπωλείο και κρεοπωλείο, μπορούσες να βρεις οτιδήποτε χρειάζεται μια κοινωνία, που λειτουργεί με νόμους κλειστής οικονομίας.

Δύο μεγάλα κάδρα, «ο πωλών τοις μετρητοίς» και «ο πωλών επί πιστώσει», προστάτευαν τον καφετζή από τα χρέη. Είχαν αρχίσει να καταφθάνουν οι πρώτοι θαμώνες για τον πρωινό τους καφέ.

Σε λίγο στο καφενείο μπήκε και μια γυναίκα, η Αλεξάνδρα: γεννημένη και μεγαλωμένη σε καταυλισμό βοσκών που ζούσαν νομαδικά και γαλουχημένη με τις παραδοσιακές αξίες, αποτελούσε κόσμημα για το χωριό και καύχημα του πεθερού της, του μπάρμπα-Μίχου, ο οποίος κατά τύχη βρισκόταν στο καφενείο. Η Αλεξάνδρα ήρθε να ψωνίσει και αρνήθηκε ευγενικά να καθίσει μαζί μας, επικαλούμενη τις ανάγκες ανατροφής τριών παιδιών. Ο πεθερός της όμως επέμενε και τελικά εκείνη υποχώρησε.

Αφού είπαμε τα τρέχοντα νέα... ο πεθερός της, ο μπάρμπα-Μίχος, είπε:

- Αλεξάνδρα, παιδί μου, αρπάζω την ευκαιρία να σε παρατηρήσω μπροστά σε ξένο· σου έχω πει τόσες φορές να μη μου φέρνεις τόσα πράγματα στο σπίτι, γιατί πάνε χαμένα.

- Δεν πειράζει, πατέρα, ας πάνε.

- Μα τα περισσότερα απ' αυτά που μου φέρνεις, δεν τα χρησιμοποιώ, πάνε χαμένα και τα περισσότερα τα κλέβουνε οι γείτονες. Να, μου έφερες χθες τρία γυαλάκια μέλι. Εγώ μοναχός άνθρωπος είμαι, τι να το κάνω τόσο μέλι.

- Δεν πειράζει, πατέρα.

Ο γέροντας, ενοχλημένος ελαφρά, σηκώθηκε κι έφυγε. Εγώ άρπαξα την ευκαιρία.

- Αλεξάνδρα, έχει δίκιο ο πεθερός σου εκτός αυτού κι εσύ δεν τα έχεις άφθονα.

- Γράμματα ξέρεις περισσότερα από μένα είπε εγώ τα λίγα γραμματάκια, που ξέρω, τα 'μαθα απ' τα παιδιά μου, αλλά στο θέμα αυτό δεν έχεις δίκιο.

- Μα τα περισσότερα τα κλέβουνε οι γείτονες.

- Τώρα, λοιπόν, που έφυγε ο πεθερός μου, μπορώ να σου πω όλη την αλήθεια· πραγματικά τα κλέβουν οι γείτονες, αλλά πριν τα κλέψουν, του χτυπάνε την πόρτα αυτουνού του μοναχού ανθρώπου, τον καλημερίζουν, τον ρωτάνε τι κάνει, κάθονται λίγο και μετά κλέβουν και φεύγουνε. Έχει κι ο πεθερός μου όφελοςας κλέβουνε λοιπόν.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΗΛΙΟΦΑΒΑΣ

Αποκρίθηκε αυτός που έχει

Η τοπική ιστορία είναι πολύ αγαπητό θέμα και πάντα προκαλεί το ενδιαφέρον, ιδιαίτερα των ηλικιωμένων. Σπάνια κάποιος ηλικιωμένος μένει αδιάφορος για μια συζήτηση με θέμα την ιστορία του τόπου του. Ίσως γιατί έτσι έχει μια ψευδαίσθηση ότι ξανααζει κάποια γεγονότα ή γιατί θέλει να δείξει ότι συμμετέχει κι ο απλός καθημερινός άνθρωπος στη διαμόρφωση της ιστορίας, ότι έχει κι αυτός κάποιον ρόλο...

Μια τέτοια συζήτηση είχε ανάψει για τα καλά στο καφενείο τού χωριού μου κι όταν μπήκα ο μπάρμπα - Μιλτιάδης έσπευσε να μου κάνει μια σχετική ερώτηση.

Ο μπάρμπα - Μιλτιάδης πλησίαζε τα 90, είχε ζήσει δύο παγκόσμιους πολέμους, τη Γερμανική κατοχή, τον εμφύλιο και το σημαντικότερο είχε ζήσει από το 1922 ως το 1925 αιχμάλωτος στη Μικρά Ασία. Το καταστάλαγμα των εμπειριών μιας τόσο πολυτάραχης ζωής έβγαине αβίαστα στο λόγο του και χαιρόμουνα την κουβέντα μαζί του.

Ετοιμαζόμουν να απαντήσω στο μπάρμπα-Μιλ-

τιάδη ότι εγώ, ως φιλόλογος, έχω μια γενική γνώση της ιστορίας, δεν είμαι όμως ιστορικός ούτε και έχω ασχοληθεί ειδικά με την ιστορία του τόπου, άρα δεν μπορώ να έχω γνώμη...

Δεν πρόλαβα όμως πετάχτηκε ο καφετζής, απόφοιτος Δημοτικού αλλά με μεγάλη οικονομική επιφάνεια για τα δεδομένα ενός χωριού καιμίλαγε αρκετή ώρα μπερδεύοντας μύθους, γεγονότα και πρόσωπα διαφορετικών εποχών...

Μόλις η εμφάνιση ενός πελάτη ανάγκασε τον καφετζή να διακόψει τη διάλεξή του, ο μπάρμπα - Μιλτιάδης με φανερή ειρωνική διάθεση ρώτησε:

- Κατάλαβες τι έγινε τώρα;

- Τι έγινε; είπα εγώ.

- Ρώτησαν αυτόν που 'ξερε κι αποκρίθηκε αυτός που έχει.

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΧΑΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΜΑΝΙΦΑΒΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ
ΤΟΥ 2021 ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΠΑΣΧΕΝΤΗ
ΣΤΟ ΑΓΡΙΝΙΟ ΣΕ 1000
ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΟΥ ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. ΑΓΡΙΝΙΟΥ

ISBN: 978-960-86633-4-3